

Tussentaal is zeg maar echt mijn ding

DOOR MARC SIMON THOMAS

Tussentaal is zeg maar echt mijn ding zou ook een passende titel zijn geweest voor het in 2022 verschenen boek *tussentaal* van Marijke Spanjersberg, ware het niet dat dit té veel zou lijken op de titel van een tien jaar eerder verschenen boek van Paulien Cornelisse.¹ Dat boek heb ik ooit met groot plezier gelezen, en datzelfde geldt voor het boek van Spanjersberg – voor een taalliefhebber is dit een waar genot om te lezen. *Tussentaal* is een korte en krachtige titel, die volledig de lading dekt en dus wat mij betreft ook prima. De titel van het boek *tussentaal* wordt geschreven zonder hoofdletter, terwijl de letter ‘t’ cursief wordt gedrukt. En dat gebeurt consequent door het boek heen: ‘tussentaal’ dus. ‘Tussentaal’ is volgens de auteur een nog niet bestaand woord en verdient daarom een passende typografie. Spanjersberg wil het niet tussen aanhalingstekens zetten, en evenmin vindt zij dat een vaste hoofdletter recht doet aan dit woord. Zij kiest daarom voor een ‘tussen-laken-en-servet-volume’ van de eerste letter, een ‘t’ met normale grootte dus. ‘En dan cursief, om uit te drukken dat tussentaal nog wel een zetje

Het boek is interessant voor iedereen die zich interesseert in het gebruik van taal bij het omgaan met conflicten

kan gebruiken’, zoals ze zegt op pagina 14. Zij gaat daarbij voor het gemak voorbij aan de omschrijving die de *Dikke van Dale* van het woord tussentaal geeft – dat dus wel degelijk bestaat – maar dat zij haar vergeven. ‘tussentaal’ staat voor Spanjersberg voor tussen-mensen-taal en dat als tegenhanger voor het in-mensen-taal, de veelgebruikte taal die bestemd is voor wat er in onszelf of in de ander omgaat. *tussentaal* dient uitdrukking te geven aan wat er ‘zich tussen mij en de ander afspeelt’, zo legt ze meteen aan het begin van het boek op pagina 10 uit. *Tussentaal*, zo staat op de achterflap terecht te lezen, ‘is een pleidooi om onze taal te verrijken met tussentaals vocabulaire, opdat we

Marc Simon Thomas
is redactielid van dit tijdschrift.

tussentaal

Auteur:
Marijke Spanjersberg
Uitgever: Uitgeverij IJzer
Jaar van uitgave: 2022
Prijs: € 27,50

het zicht niet verliezen op wat er zich tussen [mensen] afspeelt’. Het is daarmee een boek geworden dat niet alleen interessant is voor taalliefhebbers, maar voor iedereen die zich interesseert in het gebruik van taal bij – bijvoorbeeld – het omgaan met conflicten. Reguliere taal, de in-mensen-taal, conform het idioom van het boek, benadrukt immers steeds de dominantie van de individualisering van de binnenwereld van mensen, en niet die van de relatie tussen mensen. *Tussentaal* kan ons daarbij helpen. Het is een zoektocht naar een wij-taal die geschikt is voor dagelijks gebruik, maar die we missen, vooral in (conflict)situaties waarin we het soms lastig hebben met de verbale omgang met elkaar.

Het boek bestaat, naast een korte introductie, uit twee delen en een afsluitende brief aan de lezer. Samen met de nuttige literatuurlijst en het notenapparaat beslaat het boek zo’n 200 pagina’s. In het eerste deel, dat ‘Dieptetaal’ heet, neemt Spanjersberg ons mee in haar eigen ongemakkelijke verhouding met het zogeheten internaliserende discours; dat is het idee dat je vooral naar binnen zou moeten kijken om de wereld om je heen te begrijpen. In drie paragrafen laat ze ons zien dat veel van wat met samenwerking of conflict te maken heeft, leunt op de gedachte dat zowel het probleem als de oplossing zich in het individu bevindt. In het hoofdstuk ‘Ik ben ik’ laat de auteur op overtuigende wijze zien dat onze veelgebruikte in-mensen-taal vaak verwordt tot in-mensen-sturen-taal. Waarbij taal als het ware gelijk staat aan de macht waarmee gestuurd kan worden op verandering van binnenuit. Dat woorden die

eigenlijk alleen maar van iemands zelf kunnen komen, door een ander als het ware opgelegd worden. Voorbeelden daarvan zijn 'initiatief nemen', 'in beweging komen' en 'verantwoordelijkheid nemen'. Hiermee legt Spanjersberg het directieve, het sturende karakter van de in-mensen-taal bloot. In het hoofdstuk "Je ziet het niet, maar het is er wel" gaat het over de aanname dat we vrij makkelijk bij een ander zouden kunnen vaststellen wat iemand beweegt, of niet. De vraag 'kunnen ze het niet of willen ze het niet' is daar een voorbeeld van. Alsof je dat eenvoudig zou kunnen vaststellen of eenvoudig zou kunnen zien. Spanjersberg concludeert dat daar amper wetenschappelijk bewijs voor is te vinden. Aan de oppervlakte is dat in elk geval niet te zien, vandaar dat vaak de vraag komt naar diepere – of werkelijke – beweegredenen. En hiermee verklaart ze het veelvuldig gebruik van ons vaak directieve taalgebruik. In het hoofdstuk 'Diep en transparant: een sterk duo' laat zij vervolgens zien dat 'diep' een woord is met een grote aantrekkingskracht, groter dan bijvoorbeeld 'alles plat maken'. Diep heeft echter alleen betekenis wanneer het gekoppeld wordt aan transparantie. 'In troebel water is het immers slecht vissen', zo verwoordt zij dat mooi. Het probleem met transparantie is echter dat wanneer je dat eenmaal toont, je die openheid niet meer terug kan trekken. En aangezien elke samenwerking of conflict linksom of rechtsom te maken heeft met macht, ontvouwt zich hier een 'openheidsparadox'. Openheid leidt dan eerder tot onvrijheid dan tot vrijheid. Immers, getoonde openheid maakt kwetsbaar voor macht (smisbruik). En daarmee verwordt de wens om diepere beweegredenen te zoeken en/of te vinden tot een idee-fixe. Daar komt nog bij, zo laat Spanjersberg overtuigend zien, dat persoonlijke motieven of karaktertrekken vaak worden overschat als sturingsmechanismen voor gedrag. En dat omgevingsfactoren onderschat worden, maar o zo belangrijk zijn als het gaat om verklaring van gedrag. Met andere woorden, de in-mensen-taal die we zo goed spreken biedt amper soelaas voor het oplossen van conflicten, mede omdat die het zicht ontnemt op wat zich tussen mensen afspeelt.

Maar wat dan wel? Daar gaat het tweede deel van het boek over, 'Tussentaal' geheten. In dit deel geeft ze een overzicht van datgene wat zij in de loop der tijd heeft verzameld om 'onze talige tussenruimte te vergroten en te verrijken', zo

verklapt ze op pagina 14. Ik vind dit tweede deel, omdat het zo overduidelijk een verzameling is, bij tijd en wijle wat rommelig en daardoor minder overtuigend dan het eerste deel. Maar daar staat tegenover dat dit tweede deel rijkelijk wordt geïllustreerd met prachtige voorbeelden uit tal van klassiekers – boeken en films – en alleen al om die reden het lezen meer dan de moeite waard is. Dit tweede deel bestaat uit vier paragrafen en de kernboodschap is: met een relationele grondhouding is tussentaal in staat tegenwicht te bieden aan onze individualistische bias. In het hoofdstuk 'Grondhouding' formuleert Spanjersberg op pagina 73 twee criteria voor

Het tweede deel wordt rijkelijk geïllustreerd met prachtige voorbeelden uit tal van klassiekers

tussentaal: 'Het moet op de een of andere manier uitdrukking geven aan wat er tussen mensen heen en weer gaat en het mag zich niet vanuit een beter-weten-positie inlaten met de binnenkant van mensen.' Vervolgens schetst ze in de daaropvolgende paragrafen drie soorten tussentaal: het 'spelen met taal', dat vooral een creatief proces is, en de meer abstractere vormen, 'beeldtaal' en 'spelregeltaal'. Met beeldtaal wordt bedoeld: de taal die met behulp van visuele representaties uitdrukking geeft aan wat zich tussen mensen afspeelt. Spelregeltaal is een pleidooi voor het gebruik van spelregels in onze communicatie, die als het ware als een buffer voor ons internaliserende manier van communiceren dient. In het laatste deel van het boek, 'Brief aan de lezer' maakt Spanjersberg de balans op van haar zoektocht en formuleert ze een aantal kenmerken van tussentaal. Ik ga die hier niet verklappen, maar raad iedereen die nieuwsgierig is geworden aan om het boek *tussentaal* te gaan lezen. Spanjersberg heeft met *tussentaal* een bijzonder interessant boek geschreven, waarin ze een groot vermogen toont ons inzicht te geven in de rijkheid van taal om – ook – uitdrukking te geven aan wat er zich tussen mensen afspeelt. ■

NOOT

1. Paulien Cornelisse, *Taal is zeg maar echt mijn ding*, Amsterdam-Antwerpen: Uitgeverij Contact 2011.